

duce limba rusă în școlile emigranților bulgari din Basarabia, față de care Karavelov protestează — asemenea lui Cernișevski într-un caz similar. În general, autorul dă multe exemple și paralele care arată puternica influență exercitată de Cernișevski, Herzen și Dobroliubov asupra lui Karavelov. Romanul lui Cernișevski « Ce-i de făcut? » l-a influențat atât de puternic pe Karavelov, încât două personaje din povestirea sa « E nedreaptă soarta? » scrisă în limba sîrbă — și anume Liubomir Kalmici și Ţaia nu sînt decît ecoul lui Lopuhov și Vera Pavlovna. Ca și Cernișevski, Karavelov scrie de pe pozițiile realismului artistic. Identitatea de vederi și de acțiune cu Herzen și cu Dobroliubov e ilustrată prin alte exemple. Așa cum afirmă și istoricul sovietic Koperjinski, mort de curînd, Karavelov rezolvă problema naționalității în același spirit ca și Dobroliubov. E adevărat că L. Karavelov n-a fost un socialist utopic, așa cum n-a fost nici Levski, dar aceasta nu l-a împiedicat nici pe ultimul să fie un adevărat revoluționar-democrat. De altfel, tocmai pentru aceste atitudini ale sale Karavelov a fost urmărit de poliția țaristă la Moscova și, mai tîrziu, la Odesa. La aceleași concluzii ajunge N. Kondarev și atunci cînd analizează atitudinea lui Karavelov față de lupta dusă de G. S. Rakovski, față de partidul « bătrînilor » sau față de « tinerii » din București.

Un loc de seamă în argumentarea autorului îl ocupă capitolul III al lucrării, în care se examinează rolul și atitudinea lui Karavelov în calitatea sa de organizator și conducător al Comitetului Central revoluționar bulgar de la București și ca redactor al celor două mari ziare ale emigrației revoluționare de la noi — « Svoboda » și « Nezavisimost ». Pe numeroase pagini și utilizîndu-se și materiale de arhivă se argumentează că acest Comitet s-a înființat în a doua jumătate a anului 1869 și că rolul lui Karavelov în organizarea lui nu este cu nimic mai prejos decît acela al lui Levski. N. Kondarev scoate în evidență încrederea lui Karavelov în forțele proprii ale poporului bulgar și subliniază faptul că, în concepția marelui luptător, speranța în ajutorul străin — e vorba de Serbia lui Mihail Obrenovici și a urmașilor săi — nu formează un element principal, fiind pus totdeauna în strînsă dependență cu pregătirea internă a răscoalei.

Se explică apoi adevărata atitudine a lui Karavelov față de Comuna din Paris. Ca și Levski, Karavelov era de partea Comunei, dar considera că revoluționarii n-au ales bine momentul, dat fiind că Franța se găsea într-o situație cu totul critică din cauza războiului cu Prusia.

În privința federației sud-slave, ideile lui Karavelov, analizate pe larg, se deosebesc fundamental de acelea ale slavofililor, se apropie de acelea ale lui Cernișevski și — vrea să arate N. Kondarev — se confundă cu acelea ale lui Botev și Levski, între ele fiind doar o deosebire « de grad ».

Concepțiile filozofice materialiste ale lui Karavelov nu sînt studiate în totalitatea lor. Autorul urmărește aci numai anumite identități de vederi și apropieri cu revoluționarii democrați ruși, subliniind astfel primatul materiei, atitudinea față de religie, contradicțiile din societatea omenească etc. Se face de asemenea o netă deosebire în concepția despre cultură a lui Karavelov și curentul « culturalizator » al acelor care opuneau cultura revoluției. Karavelov a combătut astfel de poziții pe care le aveau mai ales conducătorii emigrației bulgare de la Constantinopol și ziarele bulgare care apăreau în imperiul otoman ca « Vek », « Makedonia » etc.

Retragerea lui Karavelov din mișcarea revoluționară în 1874 e tratată în capitolul VIII al lucrării, în linii destul de largi. Kondarev ajunge la concluzia că această retragere a lui L. Karavelov nu înseamnă o renegare. El n-a declarat revoluția drept o cale greșită și n-a condamnat-o. Este o cotitură în metoda sa de luptă într-o anumită perioadă. Karavelov s-a retras din cauza împrejurărilor în care se găsea mișcarea revoluționară în 1874 cînd nu mai credea nici într-o revoluție pornită dinăuntrul țării și nici într-un ajutor din afară. Din această cauză a început să ridice cultura la înălțimea unui cult.